

БІБЛІОТЕРАПІЯ

(Інформаційний список статей з періодичних видань для організаторів дитячого читання)

Бібліотерапія – це лікування людини словом, книгою. Вона займається вивченням особливостей читацького сприйняття під час хвороби і розробкою способів психологічної корекції за допомогою спеціально підібраної літератури. На сьогодні, бібліотерапія, як допоміжний засіб лікування, розвинута у багатьох країнах світу.

Початок лікування книгою вперше заклали церковні бібліотеки, в яких зберігалися видання релігійного змісту, які приносили віруючим заспокоєння і надію. В епоху Відродження книги стали більш доступними широкому колу читачів, і лікарі почали використовувати їх з лікувальною метою.

Офіційно термін „бібліотерапія” було визнано у 1916 році Асоціацією бібліотек США. Що ж таке бібліотерапія? Це область діяльності, спрямована на формування у людини навичок і здатності протистояти неординарним ситуаціям (хворобам, стресам, депресіям та ін.), зміцнювати силу волі, підвищувати інтелектуальний та освітній рівень. Бібліотерапія – специфічний метод керівництва читанням для бібліотекаря, виховна методика для педагога і психотерапевтична методика для лікаря та психолога.

За допомогою книги можна досягнути потрібного терапевтичного впливу на хворих і профілактичного впливу на здорових, стимулювати у них позитивні і погасити негативні настрої.

Будь-якому пацієнту, і дорослому і дитині, потрібні книги, сповнені глибокої віри в життя, які пробуджують оптимізм, відволікають від сумних думок, важких переживань, книги, які позбавляють від депресії, слабкості, бездіяльності. Правильно підібрана книга, яка викликає позитивні емоції, не менш важлива, ніж правильно підібрані ліки. Відповідно, основні завдання-заповіді бібліотерапії – не зашкодь, допоможи, розвивай!

Книга не лише містить корисну інформацію – вона сприяє підвищенню самооцінки дитини. Наприклад, читання автобіографій відомих, знаменитих людей, які будучи інвалідами, домоглися визнання, допомагає дітям усвідомити мету, до якої слід прагнути, і зрозуміти, що навіть при важких хворобах можна стати корисним суспільству, людям. Читаючи художню пригодницьку літературу, дитина, яка перенесла якусь травму, забуває про свою трагедію.

Програма бібліотерапії, крім читання книг, може також складатися із самостійної письмової творчості дітей, ігрової діяльності, впливу різних видів мистецтва на розвиток особистості дитини. У залежності від цього бібліотерапія має цілий ряд напрямів та методів діяльності : казкотерапія, екотерапія, арт-терапія, ігротерапія.

У казкотерапії широко використовується терапевтичний вплив народної та авторської казки. Казка відображає моделі поведінки, життєві ситуації. Важливою рисою казки є те, що в ній добро завжди перемагає зло. У казкотерапії ідея одухотвореності навколишнього світу дає багатий матеріал для розвитку особистості читача і тісно переплітається з екотерапією. Ця бібліотерапевтична методика передбачає рекомендацію книг, у яких героями є тварини. Форми роботи екотерапії різноманітні і пізнавальні.

Арттерапія – терапія творчістю, мистецтвом. Основне її завдання – навчити дітей сприймати себе через мистецтво. Арттерапія співзвучна ще з однією методикою бібліотерапії – ігротерапією. Одним із дієвих засобів психолого-педагогічного впливу на розвиток дитини є іграшка. Вона є попередницею книги і також виконує виховну і розвиваючу роль.

Досвід бібліотерапії показує, що вона не є панацеєю, але значення її для лікувальної, реабілітаційної і педагогічної роботи беззаперечно.

Бібліографічний інформаційний список пропонує до уваги бібліотекарів, вчителів, вихователів, соціальних педагогів, психологів літературу про перспективний напрямок діяльності бібліотек та виховних і навчальних закладів – бібліотерапію. Статті з періодичних видань присвячені вивченню впливу книг на стан здоров'я людей, містять теоретичні викладки основних понять та ключових елементів бібліотерапевтичної

діяльності. Список також містить статті, які описують практичну роботу з бібліотерапії у бібліотеках, школах, дитячих садках та інших виховних закладах. Статті у бібліографічному інформаційному списку розміщені в алфавітному порядку авторів та назв статей.

Ашаренкова Н. Обслуговування користувачів з особливими потребами в публічних бібліотеках. Послуги, що стають реальністю для України / Н. Ашаренкова // Бібліотечна планета. – 2006. - № 1. – С. 7-10.

Конкретні факти, які наводяться автором, та їхнє узагальнення свідчать про шляхи вирішення бібліотеками України важливої соціальної проблеми – бібліотечно-інформаційного обслуговування людей з особливими потребами.

У роботі з читачами-дітьми передбачено використання елементів ігротерапії, казкотерапії, арт-терапії та інших сучасних методів корекційно-розвиваючої роботи з дітьми. Вони спрямовані на реалізацію психічних, інтелектуальних, естетичних, творчих резервів дитини, формування у неї позитивного ставлення до навколишнього світу.

Бабюк О. Інтеграція навчально-виховного і колекційного процесів у початковій школі / О. Бабюк, Т. Колос, І. Сапожок та ін. // Початкова освіта (Шкільний світ). – 2011. - № 25 (липень). – С. 2-23.

Матеріал газети присвячений розв'язанню проблем мовленнєвих порушень у молодших школярів та їх профілактиці.

Одним із методів, який допомагає подолати ці види порушень у дітей є казкотерапія. Підбираються різні види казок : народні, авторські, сучасні, психокорекційні, легенди, філософські казки тощо.

Казкотерапія – це психотерапія за допомогою вже існуючих казок та фантастичних героїв. Вона допомагає пережити відчуття захищеності у світі, зрозуміти себе, сформувати в собі корисні риси та звички.

Балашова Е. В. Библиотерапия детства / Е. В. Балашова // Шкільна бібліотека плюс. – 2007. - № 7. – С. 6-8.

Соціальні навички засвоєння інформації, правила поведження з книгою формуються у дитини в процесі становлення її як особистості. Кожному періоду дитинства властиві свої закономірності читання, особливі прояви читацьких якостей, читацькі запити та їх зміст.

У статті виділено вікові етапи читацького розвитку : дитячий (6-9 років), перехідний від дитячого до підліткового (10-11 років), підлітковий (12-13 років), перехідний від підліткового до юнацького (14 років).

Загальний зміст бібліосоціальних методів роботи зводиться до надання підтримки читачам-дітям з метою зниження соціальної напруженості, мобілізації внутрішніх життєвих сил на переборювання певних перешкод.

Батова Г. Роль шкільної бібліотеки щодо формування здорового способу життя / Г. Батова // Основи здоров'я. – 2011. - № 8. – С. 5-10.

Подано поради про правила відбору літератури для лікувального читання. Під час відбору треба пам'ятати, що книга – дуже індивідуальний „інструмент” впливу на особистість.

Цілюще діють на людей дотепні гумористичні й сатиричні книги, сентиментальна й романтична література, вірші. Уміло підібрані книги не викликають негативних емоцій. І ще одна порада : читати треба те, що подобається!

Гичка І. І. Книжка – лікар / І. І. Гичка // Шкільна бібліотека. – 2012. - № 1. – С. 90

Стаття описує досвід роботи шкільного бібліотекаря гімназії ім. В. Сенатора, що у Черкаській області. Адміністрація спільно з психологічною службою гімназії ввели в практику роботи бібліотеки бібліотерапію. На різних полицках стоять окремо певні книги, які відповідають психологічному стану дитини, а поруч із ними короткі письмові рекомендації, які книги краще прочитати в тій чи іншій ситуації. В індивідуальній роботі із читачами-дітьми шкільний бібліотекар уникає нав'язливості, авторитаризму, насильного втручання у свідомість, а залишає право вибору за дитиною.

Дрешер Ю. Н. Теоретические проблемы библиотерапии / Ю. Н. Дрешер, О. П. Латыпова // Шкільна бібліотека плюс. – 2006. - № 18 (вересень). – С. 25-28.

Наводяться найбільш розповсюджені тлумачення поняття „бібліотерапія”, дається власне трактування цього терміну. Розглядаються витoki бібліотерапії як наукової дисципліни, аналізується її взаємозв'язок з іншими науками. Формуються основні цілі бібліотерапії, цінності, на які вона повинна орієнтуватися, виділено її види в залежності від вирішуваних завдань.

„Душу исцелят добро и слово” // Світ дитячих бібліотек. – 2002. - № 2. – С. 11-17.

Стислий виклад видання, створеного Кримською республіканською дитячою бібліотекою ім. В. Н. Орлова. У ньому йде мова про один із напрямів роботи бібліотеки – бібліотерапію, тобто лікування людської душі словом. Розповідається про методикy роботи та пріоритетні напрями бібліотерапії.

Карпова Н. Печатное слово для профилактики / Н. Карпова, А. Голзицкая // Библиотека. – 2007. - № 4. – С. 60-63.

У статті подано короткий огляд історії використання книги для лікування людей. Охарактеризовано дослідження сучасних зарубіжних вчених у галузі бібліотерапії, а також процес підбору бібліотерапевтичних творів для дорослих та дітей, даються рекомендації по досягненню найкращих результатів.

Коваленко О. Особистість починається з казки... / О. Коваленко // Освіта України. – 2011. - № 73-74, 26 вересня. – С. 15.

Дітям потрібні казки. Читаючи казки, вони стають сміливими й винахідливими, все можуть, їхні мрії збуваються з легкістю. Малеча стає схожою на тих дорослих, які здаються їм хоробрими, спритними, розумними. А ще казки потрібні для поступового, вільного становлення дитячої психіки. Головне завдання казки - виховувати у дитини людяність, здатність завжди перейматися чужими нещастями, радіти за іншого, переживати невдачі інших, як свої.

Коваленко О. Реальне життя дітей починається з казки / О. Коваленко // Освіта України. – 2011. - № 79-80, 17 жовтня. – С. 15.

Казка є необхідним етапом психічного розвитку дитини. Саме казка допомагає краще

зрозуміти дійсність, активує образне мислення, впроваджує новий вид психічної діяльності – вміння подумки діяти в умовних обставинах.

У статті даються поради, як правильно обирати казки для дитини, коли і які казки розповідати.

Кочанська І. Швидка психологічна допомога / І. Кочанська // Ангелятко ва наука. – 2011. - № 2. – Вкладка.

Психолог Ірина Кочанська відповідає на листи батьків та розповідає про терапевтичний ефект казок.

Малюку треба намалювати у казці зрозумілу яскраву картинку, лише за такої умови можливий максимальний ефект. Дуже важливо обговорити казку, поведінку персонажа, що сподобалося в творі, а що ні. Казкотерапія – це один з варіантів коригування дитячої поведінки, вирішення дитячих проблем, подолання страхів. Це своєрідний сценарій правильної поведінки.

Кукленко Н. Реалізація гігієнічних вимог на уроках біології / Н. Кукленко // Біологія (Шкільний світ). – 2011. - № 4-5 (лютий). – С. 52-55.

Арсенал засобів, які може застосувати вчитель біології з метою збереження здоров'я учнів, досить великий.

Автор статті пропонує вчителям різноманітні форми роботи з метою формування навичок гігієни розумової праці, адаптовані до уроку біології.

Однією із таких форм є казкотерапія. Зустріч з казкою, можливість пофантазувати завжди позитивно впливає на стан нервової системи, посилює працездатність, знімає втому.

Матвійчик О. Методика бібліотечної роботи з учнями, які мають обмежені фізичні можливості / О. Матвійчик // Шкільна бібліотека плюс. – 2005. - № 9 (травень). – С. 2-5.

Бібліотека – один із соціальних інститутів, який може допомогти читачам із обмеженими можливостями подолати інформаційну та особистісну замкнутість, забезпечити широкий доступ до інформації. Бібліотеки обслуговують різні категорії дітей, що мають обмежені фізичні можливості: діти-інваліди з вадами зору, глухонімі та слабочуючі, ті, що страждають від захворювань опорно-рухового апарату, діти, що мають проблеми інтелектуального розвитку, соціально незахищені, із малозабезпечених сімей, закладів спеціального призначення, а також ті, які залишилися без батьківської опіки. Всі ці діти насамперед потребують спілкування та уваги.

У статті подано практичні напрацювання бібліотек України по роботі з дітьми, що мають обмежені фізичні можливості, форми бібліотерапевтичної діяльності бібліотек.

Олійник Л. Психокорекція дитячих „медичних” страхів / Л. Олійник // Дошкільне виховання. – 2011. - № 2. – С. 22-26.

Дитячі страхи – небезпечне явище, що із віком не минає, а лише ускладнюється й може

призвести до важких психологічних проблем. Тому боротися зі страхами треба з раннього дитинства і робити це слід правильно.

Одним із способів не допустити переростання дитячих страхів у хворобу і допомогти боязким дітям здолати їх є терапевтична казка.

Стаття кандидата педагогічних наук розповідає про те, як важливо створити для дитини „зону безпеки”, тобто забезпечити їй відчуття захищеності, спокою. Розглядаються різні методи психокорекційної роботи з дітьми : казкотерапія, арт-терапія, психодрама.

Панова Р. Психолога вызвали? / Р. Панова, Ю. Овчинникова // Библиотека. – 2000. - № 1. – С. 41-43.

У статті розглядаються проблеми необхідності посади психолога у дитячій та юнацькій бібліотеках, дається професійна характеристика психолога.

Психолог у бібліотеці – це психоаналітик і психодіагностик, консультант і бібліотерапевт.

Подано пояснення поняття „бібліотерапія”, яке розглядається як перспективний напрямок діяльності медицини, психології, педагогіки та бібліотечної справи.

Подольак Н. Казка, що лікує душі / Н. Подольак // Дошкільне виховання. – 2009. - № 9. – С. 21-23.

Йде мова про один із найефективніших психологічних методів у роботі з дітьми – казкотерапію.

До уваги читачів пропонується авторська терапевтична казка „Долина Страхів”, спрямована на подолання дитячих страхів. Подано практичні поради для педагогів, як працювати з казкою, як створити терапевтичну казку. Створюючи психокорекційні казки, важливо знати приховані причини певної поведінки, страхів та комплексів дитини.

Рибчинська О. Особливі діти – особливі умови / О. Рибчинська // Дошкільне виховання. – 2010. - № 3. – С. 28-29.

Створення предметно-розвиваючого середовища – актуальне і вкрай важливе завдання, яке стоїть сьогодні перед педагогами дошкільних закладів. Головна вимога – забезпечення умов для повноцінного розвитку дитини та формування компетентності у різних напрямках, надання їй усіх можливостей для набуття знань та вмінь у процесі життєдіяльності.

Особливий метод, який використовують вихователі – це казкотерапія, тобто терапія середовищем, особливою казковою атмосферою, яка допомагає кожному малюкові розкрити свої потенційні якості, реалізувати здібності, вибрати той вид діяльності, який його цікавить у даний момент.

Рубан Н. Здоров’ятворчі та здоров’язбережувальні технології / Н. Рубан // Палітра педагога. – 2010. - № 2. – С. 12-17.

Сьогодні проблеми збереження здоров'я дітей набувають особливої актуальності, оскільки дедалі помітнішою стає тенденція до погіршення його стану.

Ефективними в дитячому дошкільному закладі є оздоровчі технології терапевтичного спрямування : арт-терапія, піскова терапія, сміхотерапія, музична терапія. Серед них важливе місце займає казкотерапія.

Значення мудрої, доброї казки у вихованні дітей важко переоцінити. Адже це не лише скарбничка мудрості, а й невичерпне джерело розвитку емоційної сфери і творчого потенціалу дитини.

Соловйова Л. Казкотерапія у навчально-виховному процесі / Л. Соловйова // Початкова освіта (Шкільний світ). – 2010. - № 15(квітень). – С. 12-13.

У початкових класах закладається фундамент для успішного розвитку фантазії та творчих здібностей дитини.

Казкотерапія допомагає знайти внутрішню гармонію. Концепція цього методу проста й універсальна. Казка звернена до чистого дитячого начала кожної людини. Слухаючи казку, дитина ототожнює себе з її героями і підсвідомо вибирає рольову модель поведінки, яку потім реалізує у своєму дорослому житті.

У статті шкільного психолога вміщено тренінгові заняття для учнів третього класу. Мета його – створення доброзичливої й „казкової” атмосфери у класі, активізація дітей на прояв почуттів любові і довіри, розвиток уяви, образного й творчого мислення школярів.

Тамахина И. Фуги Баха делают человека умнее / И. Тамахина // Библиотека. – 2010. – № 10. – С. 51-53.

Результати досліджень останніх років свідчать про значні навантаження на нервову систему, психіку людини. Інформаційний бум, ритм життя, негативна динаміка людських відносин (замкнутість, зниження рівня соціальної захищеності) та інші патогенні особливості призводять до емоційної напруги, яка стає одним із факторів розвитку різних захворювань.

Тому введення в штат бібліотеки посади соціального психолога як ніколи актуальне. Психолог у дитячій бібліотеці повинен приймати участь в організації та проведенні занять за методиками бібліотерапії, казкотерапії, арт-терапії, музикотерапії та ін., а також приймати участь в обслуговуванні дітей з обмеженими можливостями.

Книги, рекомендовані для читання таким користувачам, повинні підбиратися бібліотекарем, психологом, а в деяких випадках навіть і лікарем.

Тимофеев А. Лечит... слово : о первом Международном семинаре по библиотерапии / А. Тимофеев // Библиотека. – 2000. - № 4. – С. 37-39.

Книги володіють унікальною властивістю – лікувати людські душі і тіла. Саме цій темі був присвячений перший міжнародний семінар дитячих бібліотекарів з бібліотерапії, проведений у Російській державній дитячій бібліотеці у 1999 році. Його учасники розглядали основні напрямки бібліотерапії, методика і методологію роботи, майбутні шляхи розвитку.

Ушко Р. Опуститися до рівня слабких учнів, щоб підняти їх до рівня серйозних і глибоких книжок / Р. Ушко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2012. - № 1. – С. 5-9.

Автор статті, вчитель Кузнецовської ЗОШ № 3, розповідає про втілення ідей бібліопсихології (науки про сприйняття книги читачем) на уроках літератури. Ідеям бібліопсихології найспівзвучніша технологія особистісно зорієнтованого навчання. Знання законів бібліопсихології дає можливість створити „ситуацію успіху” для всіх.

Автор переконує, що який би не був час, існують психологічні типи людей, для яких спілкування з книгою, мистецтвом є органічною потребою.

Цяцько А. Дорослим читати заборонено! / А. Цяцько // Освіта України. – 2011. - № 99-100, 26 грудня. – С. 9.

Йде мова про книги-порадники й казки-психологи, які допоможуть дитині розібратися в собі і пояснять, що „добре”, а що „погано”. У статті згадується декілька надзвичайно корисних книг. Одна з них – чудова книжка Григорія Остера „Шкідливі поради”, один з найбільш ефективних і парадоксальних способів виховання неслухняних дітей.

Від порад „шкідливих” і гумористичних автор статті переходить до речей серйозних і справді корисних. Російський дитячий психолог і вчитель Людмила Петрановська видала книги „Что делать, если...” (для дітей 6-10 років) і продовження „Что делать, если-2” (для дітей 10-11 років). Весело, захоплююче і з гумором письменниця розповідає, як правильно поводитися в цілком реальних, але небезпечних або неприємних життєвих ситуаціях : якщо дитина загубилася, її дратвлять, з нею не хочуть товаришувати, вона боїться монстрів тощо.

Окрему нішу в дитячій літературі займають психотерапевтичні казки. Одним з найвідоміших таких видань є книжка австралійської письменниці і психолога Доріс Бретт „Розповіді про Енні” та „Історії про Енні”, присвячена різним дитячим страхам, яка допомагає малюкам зрозуміти, що боятися нічого.

Яцкова Е. Дано ли нам предугадать : анализ и прогнозирование : по результатам собственного исследования / Е. Яцкова // Библиотека. – 2001. - № 4. – С. 75-77.

У статті бібліотекаря Липецької обласної дитячої бібліотеки висвітлюються проблеми залучення „важких дітей” до читання в бібліотеці. Такі діти потребують індивідуальної допомоги, яку повинна надавати і бібліотека, і школа.

У бібліотеці проводяться дослідження читацьких інтересів підлітків, для яких використовуються такі методи: спостереження, опитування, анкетування, тестування. Така робота дає можливість залучати дітей до читання, рекомендувати їм книги з бібліотерапевтичним ефектом.

Важливе місце у роботі з дітьми займає арт-терапія. Корекційно-розвиваюча робота дозволяє внести свій вклад у створення сприятливих умов для орієнтації на справжнє мистецтво, соціальної адаптації, гармонізувати внутрішню енергію дитини.

Яценко Н. В. Айболит для подростков / Н. В. Яценко, О. П. Колобова // Библиотека. – 2001. - № 8. – С. 30-33.

Що може психолог у дитячій бібліотеці? Чи потрібні його допомога та рекомендації юним

читачам? І якщо так, то як йому вести свою „бібліотечно-психологічну практику”?
Відповіді на ці запитання читачі знайдуть у розповідях Н. В. Яценко, заступника
директора Пермської центральної міської дитячої бібліотеки та О. П. Колобової,
методиста-психолога.